

nunc Græcis, ita Etruscis litteris erudiri solitos. Eam Aramæam vel Syriacam fuisse doctorum calculo comprobatum est. Fidem faciunt tot vocabula Latina, ab Etruscis petita, quæ Aramæa ac Syriacæ originis esse certissimum est. Talia sunt: *Ianus*, primus vini plantator à יין, vinum: *Saturnus*, à סתר, abscondere, latere: *Rex*, רם, Princeps major: *Nebulo*, כבל, homo vilis, abjectus: *Cornu*, קרן, *Saccus*, שק: *Ager*, אגר, agricola, *Pyrus*, פיר, generale nomen Hebræis, ad omnes fructus pertinens: *Nux*, לר, mutato l in n, ut *lympha*, *nympha*, *byssopus*, אוב: *moneta*, מנת, numerare. *Lassus*, לאח, laborare, fatigari: *labi*, לבש, ruere, cadere. *Similis* סמל simulacrum, & infinita alia. Sunt & hæ voces Tusci usus, *Neptunus*, *Vulcanus*, *Tatius*, *Ramnes*, *Luceres*, (quibus tribus postremis vocibus tres veterum Romanorum Tribus designabantur) *Capra*, *mantissa*, additamentum, quod ponderi adjicitur, quam vocem utut Festus Tuscam esse velit, Scaliger tamen mere Latinam esse vult, pro *Manutensa*. *Subulo* quoque Tuscè tibicen dicitur. Annii Viterbiensis vocabula aliquot Etrusca comminiscitur, & subornatis Catonis Fragmentis affingit, ut sunt, *Botigos* pro Pado, *Picena* pro Ancona, *Larimum* pro metropoli, *Laro* pro Principe, *Sagi* pro Pontificibus & sacris expiatoribus, quæ, uti & plurima alia istius viri, nugæ meræ sunt & quisquiliæ. *Rhetica*, *Faliska*, *Vmbrica*, Etruscæ fuerunt species vel dialecti. Ligurum lingua mere fuit Gallica.

Hodiernæ
Italica
Lingua origo.

Sed nunc, quibus de causis Latina lingua in præsentem Italicam degeneraverit, explicandum. Notant doctiores Latinam linguam arctioribus Latii finibus conclusam, circa Romam olim & inferos Tiberis tractus hæsisse. Tusci enim Liguresque ultra Tiberim habitantes, & Magnæ Græciæ populi cis Tiberim positi suis singuli loquebantur linguis, quas diu, aucto etiam imperio, retinuerunt. Romanis etsi acris cura fuit arma finitimis inferre, imperii ac potestatis limites longe lateque diducere, Mores tamen suos, Sacra, Linguamque summa religione sibi propria esse voluerunt. Usque adeo, ut vicinis populis nonnisi venia impetrata Latine loqui fas fuerit. Scribit Livius lib. 40, Permissum fuisse Cumanis petentibus, (Græcè enim loquebantur) ut publice Latine loquerentur, (intellige hoc de scriptis decretisque publicis) præconibusque Latine vendendi jus esset. Ita diu coercitus sermo nobilissimus velut ruptis tam arctæ habitationis cancellis, non per universam solummodo Italiam, sed etiam exteras regiones se effudit. Promovit eum partim *Coloniæ per omnes gentes diductio*, partim *communio civitatis*, ad quam finitimi admittebantur. Nec fieri aliter poterat, quin, inter quos commerciorum & quotidianorum colloquiorum esset societas, etiam sermonis tandem nasceretur communio. Quin dedecus & noxium mox esse cœpit civitatis jure donatos Latine lo-

Italia.

qui non posse. Certe Claudius Imperator, narrante in vita ejus Suetonio cap. 26, Splendidum virum, Græciæque provinciæ principem, verum Latini sermonis ignarum, non modo Albo Iudicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. Tantus insuper Latino sermoni habitus fuit à Romanis honor, ut, ne exterarum quidem gentium Legatis permissum fuerit, in Curia verba facere, nisi per Latinum interpretem, quibus Latine quoque responsa & rescripta data fuerunt: servatumque id, non Romæ tantum, sed etiam in Græcia & Asia: quo scilicet Latine vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur. Hæc cum Hebræa & Græca in Titulo Crucis Salvatoris nostri, omnibus nationibus prædicat *Iesum Nazarenum Regem Iudaorum*. Hæc Marcianus Imperator, homo Græcus, in Concilio Chalcedonensi, & Græcorum ditone concionem habuit, quam postea Græce quoque recitavit. Hæc ipsa Legati Romanæ Ecclesiæ litteras Romanorum Pontificum, ad Synodos Græcorum Episcoporum conscriptas, nonnisi Latine legi, & nisi flagitantibus ejus concessus Episcopis, Græce reddere jusserunt. Viguit quoque apud Græcos consuetudo, ut in Missis celebrandis, tam Lectiones Evangelicæ, quam Apostolicæ, primum Latine, inde Græce publice recitarentur. Etiam Præsides provinciarum aut Prætores nonnisi Latine jus dicebant, & quicquid publice, hæc ipsa lingua efferri solitum. Ita opera data est, ut civitas imperiosa non solum jugum, verum etiam linguam suam domitis gentibus, vel per pacem sociatis, imponeret; nisi forte hoc ipsum quis, cum Plinio, laudibus Italiæ accensere velit, quod tot populorum discordes ferasque linguas sermonis commercio contraxerit ad colloquia, & humanitatem homini dederit. Nec minori studio linguam hanc addidicerunt exteri, *Afri præcipue & Europæi*, versus quos maxime ea sparsa; quin avide arrepto novo hoc sermone, paulatim abolitum iverunt veterem sermonem. Exstant conciones Augustini & Cypriani, aliorumque Latine, quibus plebem Africanam in sacris conventibus alloquuti sunt. Gallos jam inde ab Augusti ævo, ob linguæ peritiam, barbaris accenseri non vult Strabo. Spectat eò Aufonius in Mosella, Galliæ Belgicæ fluvio, de quo ita canit:

Æmula te Latine decorat facundia lingue.

In omnibus *Pannoniis*; inquit Vellejus, non disciplinæ tantum, sed linguæ quoque notitia Romanæ. Nec dubitandum quoque de *Britannis*, de quibus Iuvenalis:

Gallia caussidicos docuit facunda Britannos.

Germanos etiam Latini sermonis non fuisse ignaros, ex C. Tacito constat.

Ita diffuso per populos tam varios Romano sermone, pristinum nitorem, & nativam indolem mutavit & ipse. Nec parum eum corrupe-
runt hostes barbari, Gothi, Hunni, Vandali, alique